

58. İtaat nedir?

İman ve ibadetin, huzur ve mutluluğun, sevgi ve saygının, aile düzeni ve sosyal hayatın temeli itaate dayanır. Allah'ı, peygamberlerini, kitaplarını, dinin emir ve yasaklarını, helal ve haramlarını kabul etmek ve din kurallarını uygulamak ancak Allah ve Peygamberine itaat ile mümkün olduğu gibi çocuklar-ana- baba, karı-koca, usta-çırak, iş-çi-işveren, memur-amir, öğrenci-öğretmen, er-komutan... gibi ailevî, idari, siyâsî, askerî, eğitim-öğretim... bütün insani ilişkilerde ve görevlerde başarılı olmak da itaat ile mümkün olur. Buna karşılık en temel yaklaşım ile; nefsin süflî arzularına, şeytanlara ve insanların, dine ve akl-ı selime ters düşen emirlerine ve isteklerine itaat etmek; Allah, Peygamber ve yönetici durumunda olan insanlara isyan etmek; dinin, ahlakın ve sosyal barışın bozulmasına neden olur.

Kur'an ve Sünnette itaat üzerinde çok durulmuş, müminlerin neye ve kime itaat etmeleri veya etmemeleri gerektiği açıkça bildirilmiştir. Öncelikle kelimenin kökenine inip ne anlama geldiğine kısaca değinelim.

Sözlük Anlamı "Tav" kökünden gelen "itaat"; boyun eğmek (inkıyad), yumuşak davranmak, birinin emir ve yasağına isteyerek uymak anlamındadır. "Tav" ve "itaat" kelimeleri de aynı anlamdadır. Din istilâhında ise itaat; Allah ve Peygamberin emir ve yasaklarına isteyerek uymak, yapılmasından dolayı sevap elde edilen herhangi bir ameli yapmaktır. İtaat kavramının benzer anlamları karşılayacak şekilde Kur'an'da nasıl kullanıldığına baktığımızda ise insanların ve cinlerin itaat ve isyan edebilmelerine karşılık meleklerin ve diğer varlıkların sadece itaatlerinin söz konusu olduğunu görürüz. Dolayısıyla itaat kavramının insanlar nezdinde nasıl anlaşılması gerektiği fevkalade önem kazanmıştır.

İtaati Nasıl Anlamalıyız?

Kur'an-ı Kerîm'de itaat kelimesinin 129 ayrı yerde geçmesi bize itaatin ne kadar önemli bir değer olduğunu anlatır. Kur'an ayetlerinde "itaat" asıl anlamında yani; "birine boyun eğmek, emre uymak ve onu kabul etmek" manasında kullanılmıştır. Bu ayetlere

baktığımızda iki temel itaatten bahsedildiğini görürüz:

1. Allah'a itaat
2. Allah'tan başkasına itaat

Allah'a itaat; Allah'a, emirlerine ve peygamberlerine itaatten oluşmaktadır.

"Ey iman edenler! Allah'a itaat edin. Peygamber'e ve sizden olan ulû'l-emre (idarecilere) de itaat edin. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız onu Allah'a ve Resul'e götürün (onların talimatına göre halledin); bu hem hayırlı hem de netice bakımından daha güzeldir." (Nisâ Suresi, 4/59)

Bu ayette bahsedilen yöneticilere itaati, Allah ve Resul'üne itaatin insani boyuttaki yansıması olarak görebiliriz. Başka bir ayet-i celilede şöyle buyuruluyor:

"Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'a ve O'nun Peygamberine itaat ederse, Allah onu, içinden ırmaklar akan cennetlere koyacaktır; orada devamlı kalıcıdırlar. İşte büyük kurtuluş budur." (Nisâ Suresi, 4/13)

Görülüyor ki, itaatte öncelik; her şeyi yaratan ve dilediği gibi evirip çeviren, taat ve ibadette kendisine ortak kabul etmeyen, yegâne hüküm sahibi Allah'ındır.

İtaatten bahseden ayetlerde Peygamberlere itaat, Allah'a itaatle birlikte ifade edilmiştir. Onlara itaat Allah'a itaattir zira elçiye itaat, elçiye gönderene itaattir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Kim Resul'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Yüz çevirene gelince, seni onların başına bekçi göndermedik!" (Nisâ Suresi, 4/80)

Zaten Peygamberlerin itaat edilmesi için gönderildiği şu ayette açıkça ifade edilmektedir:

"Biz her peygamberi – Allah'ın izniyle- ancak kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Eğer onlar kendilerine zulmettikleri zaman sana gelseler de Allah'tan bağışlanmayı dileseler, Resul de onlar için istiğfar etseydi Allah'ı ziyadesiyle affedici, esirgeyici bulurlardı." (Nisâ Suresi, 4/64)

Allah'tan başkasına itaat ise, tüm genişliği ile Allah'a itaatin dışındaki ve O'nun yasakladığı her türlü itaattir. Kur'an'a göre bir bütün olarak fiziki dünya; mutlak bilgi ve kudretle onu yaratana itaat etmektedir. Beşerî açıdan itaat fiili, tabii ve bilinçli bir canlı olan insan için kaçınılmaz bir davranış biçimi olmakla birlikte itaatin objesini seçme konusunda insan serbest bırakılmıştır. Bu dünyada yalnızca insan, bir varlığa itaat etme veya etmeme serbestliğine sahiptir. Nitekim itaatle ilgili ayetler incelendiğinde insanların, Allah'ın dışında maalesef farklı konumda gördükleri bazı kişi ve gruplara itaat ettikleri görülmektedir.¹

İtaatteki ölçü ne olmalıdır? Ulu'l Emr her zaman doğru mudur?

Emir olma, mutlaka itaati gerektirmez. Emir, emirliğinin yanında eğer Resulullah'a sınıksı bağlı ise ona da itaat edilir. Ulu'l Emrin her yaptığı doğru olmayabilir. Eğer insanlar onun yanlışını söylemezlerse, bu ona iyilik değildir. Güç zehirlenmesine uğrar ve kendi yanlışını göremez. Öyleyse Ulu'l-Emr'i eleştirmek itaatsizlik değildir. Bilakis hakperest olmanın gereğidir. Eleştirilen Ulu'l-Emr daha az yanlış yapar. Eleştirideki püf nokta ise kullanılan üslup ve yapıcı yaklaşımdır. Hz. Ömer (ra): "Ey insanlar! Ben Allah'a ve Peygambere itaat ettiğim müddetçe, bana itaat edin. Doğru yoldan saparsam, kılıçlarınızla beni doğrultun." Sözünü bir Ulu'l-Emr olarak söylemiştir. "Kılıçlarınızla doğrultun" emrinden maksat, beni öldürün demek değil; Allah'ın emri karşısında dik durun, beni uyarın, bana karşı sessiz kalmayın, yanlışımı kabul etmeyin, yanlışımın altında bin hikmet aramayın demektir.

Günümüzde çokça sözü edilen "katılımcı demokrasi" aslında tam da budur. Oy veren ve seçen vatandaş daima –adeta- tetikte bekleyecektir. Daima korumada olmayacaktır. Seçtiği kişi hele de iktidardaysa, hata yaparsa, yanlış ederse düzeltmeye çalışacaktır. Elini kolunu bağlayıp teslim olmayacaktır.

Çünkü sen bu gün hakkı teslim etmediğinde, yarın Cenab-ı Allah hem senin Ulu'l-Emrden, hem de senden hakkı neden tutup kaldırmadın diye hesap soracaktır.

Bediüzzaman bu ölçüyü şöyle veriyor: "Padişah, Peygamberimizin emrine itaat etse ve yoluna gitse halifedir. Biz de ona itaat edeceğiz. Yoksa Peygambere tâbi olmayıp zulmedenler, padişah da olsalar haydutturlar."²

Netice itibariyle, Ulu'l-Emrin doğrularını görmemek ne kadar insafsızlık ise, Ulu'l-Emri hatasız görmek ve her yaptığına hikmet aramak da bir o kadar insaftan uzaktır.

¹ Adanmışların Vasıfları, s.231–232

² Bediüzzaman Said Nursi, Divan-ı Harb-i Örfi, İki Mektep-, Musibetin Şahadetnamesi